

KARTA TEMATYCZNA
INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ
W PRZEDSZKOLU PUBLICZNYM NR 21
W OSTROWCU ŚWIĘTOKRZYSKIM
OS. STAWKI 43

TEMAT INNOWACJI

„PRZEDSZKOLE Z KLIMATEM”

I. TEMAT INNOWACJI: „**PRZEDSZKOLE Z KLIMATEM**”

II. Data rozpoczęcia innowacji: 01.09.2012 r. – 30.06.2015 r.

III. Placówka, w której będzie prowadzona innowacja:

PRZEDSZKOLE PUBLICZNE NR 21 W OSTROWCU ŚWIĘTOKRZYSKIM

IV. Autor innowacji: Broda Salomea, Maria Bęben, Ewa Matysiak.

V. Motywy działalności innowacyjnej.

VI. Cele i założenia innowacji.

VII. Sposoby realizacji.

VIII. Opis realizacji innowacji.

IX. Warunki realizacji innowacji.

X. Ewaluacja działalności innowacyjnej.

XI. Środki dydaktyczne.

XII. Źródła finansowania.

XIII. Planowane rezultaty w realizacji innowacji.

XIV. Zestaw literatury do opracowania innowacji.

V. MOTYWY INNOWACJI „Przedszkole z klimatem”

Motywy podjęcia działalności innowacyjnej wynikają z:

1. Wpływu i roli przyrody w rozwoju i kształtowaniu osobowości dziecka w wieku przedszkolnym.
2. Z potrzeb środowiska przedszkolnego i lokalnego.
3. Diagnozy ewaluacyjnej przedszkola.
4. Wymiany doświadczeń nauczycieli, rodziców i Partnerów edukacji ekologicznej.
5. Działań związanych z otrzymaniem certyfikatu ekologicznego oraz aplikowanie o Międzynarodowy certyfikat Zielonej Flagi przyznawany przez Fundację „Partnerstwo dla Środowiska” w ramach Programu „Szkoły dla Ekorozwoju”.

Ważnym motywem jest realizacja w naszym przedszkolu własnego programu ekologicznego. W tym roku minie 10 lat. Chcemy uczcić tę rocznicę poprzez opracowanie przedsięwzięcia innowacyjnego. Poprzez ten okres nauczycielki opracowywały wiele projektów edukacyjnych o treści ekologicznej. Nasza innowacja podsumowuje te zadania i dodaje nowe do dalszej pracy. Pragniemy też wykazać nasz dorobek ekologiczny oraz wymienić doświadczenia ze środowiskiem lokalnym.

Innowacja „Przedszkole z klimatem” zawiera wieloznaczną terminologię:

- „klimat” przyrodniczy i ekologiczny (realizacja innowacji przyczyni się do uświadamiania dzieciom zagrożeń środowiska wpływających z działalności człowieka, poznania jego stanu - powietrze, woda, inne zasoby przyrody);
- „klimat” akceptacji, integracji, tolerancji w kształtowaniu postaw opiekuńczych wrażliwości estetycznej dziecka i dorosłych;
- „klimat wzajemnej współpracy” nasza placówka jest otwarta dla środowiska lokalnego (współpraca z fundacjami i partnerami ekologicznymi, szkolenia nauczycieli);
- „klimat” jako poznawanie dziedzictwa kulturowo – przyrodniczego (odkrywanie ciekawych zakątków naszej „małej ojczyzny” zwyczaje, obrzędy).

Analizując wpływ przyrody na kształtowanie osobowości dzieci uważamy, że przedszkole musi mieć udział w rozwoju osobowości dziecka, kształtowania postaw opiekuńczych do przyrody.

Chcemy wychowywać dzieci od najmłodszych lat w duchu pełnej odpowiedzialności za racjonalne korzystanie z dóbr natury jak: powietrze, gleba, woda, krajobraz. Chcemy uwrażliwiać dzieci na ważne i ciekawe relacje w przyrodzie i środowisku naturalnym. Dla prawidłowego rozwoju każdego dziecka potrzebny jest kontakt z przyrodą (z okazami, zjawiskami) i kontakt z naturą (ruch na świeżym powietrzu, działanie, odkrywanie, eksperymentowanie, przeżywanie).

Ponadto nasza innowacja uwzględnia potrzeby środowiska lokalnego w zakresie rozwijania świadomości ekologicznej (segregację surowców wtórnych, oszczędzanie zasobów ziemi, wody, monitoring powietrza w naszym środowisku lokalnym). Wynika to z diagnozy ewaluacyjnej obszaru: „Współpraca ze środowiskiem lokalnym”. Społeczność lokalna akceptuje organizację ekologicznych imprez lokalnych. Poprzez to następuje wymiana doświadczeń z Partnerami oraz kultywowanie dziedzictwa naszego regionu. Pragniemy aby ukoronowaniem tych działań było podtrzymanie tradycji naszej placówki jako Ośrodka Zrównoważonego Rozwoju Działań Ekologicznych.

VI. CELE I ZAŁOŻENIA INNOWACJI

1. Nasze przedszkole kształci i wychowuje ekologicznie:

- zdobywanie podstawowych określeń ekologicznych,
- umiejętność posługiwania się wiadomościami w działaniu badawczym,
- rozumienie faktów i zjawisk przyrodniczych,
- badanie elementów ekosystemów.

2. Proekologiczne postawy w najbliższym środowisku lokalnym:

- rozumienie własnego miejsca w przyrodzie i gotowość do aktywnego uczestnictwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska lokalnego,
- poznawanie i monitorowanie stanu środowiska lokalnego,
- aktywność społeczna na rzecz ochrony – mobilizowanie innych do działań,
- kształtowanie przekonania o konieczności ochrony przyrody środowiska jako dobra wspólnego,
- uświadomienie, że życie bez kontaktów z przyrodą jest niemożliwe.

3. Samorealizacja w harmonii z przyrodą:

- budzenie i rozwijanie uczuć estetycznych poprzez wyrabianie wrażliwości na piękno przyrody,
- działalność twórcza w kontakcie z naturą,
- sprawność fizyczna poprzez organizowanie form aktywnego wypoczynku,
- sprawność psychomotoryczna.

CELE KIERUNKOWE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA PODCZAS REALIZACJI INNOWACJI

W wyniku realizacji innowacji: „Przedszkole z klimatem” dziecko powinno:

1. Zdobyć podstawowe wiadomości w zakresie:

- ✓ zasad ochrony przyrody,
- ✓ podstawy wiedzy odnośnie ekosystemów,
- ✓ poznać podstawowe elementy przyrody ożywionej i nieożywionej,
- ✓ etykietować rośliny i zwierzęta według kryteriów,
- ✓ rozpoznawać gatunki chronione,
- ✓ poznawać i określać stan najbliższego środowiska lokalnego,
- ✓ rozumieć rolę przyrody w życiu istot żyjących,
- ✓ rozpoznawać przyczyny zagrożenia atmosfery, gleby, wody,
- ✓ poznawać zjawiska atmosferyczne.

2. Opanować umiejętności w zakresie:

- ✓ wnioskowanie, porównywanie, analizowania podczas obserwacji,
- ✓ określania najbliższych przestrzeni przyrodniczych i społecznych: dom - przedszkole - osiedle - miasto - region - kraj,
- ✓ dostrzegać i wybierać do obserwacji ciekawe zakątki do obserwacji,

- ✓ prowadzić proste zabawy badawcze,
- ✓ gromadzić materiały przyrody ożywionej i nieożywionej,
- ✓ projektować i komponować znaki ekologiczne,
- ✓ twórczo posługiwać się materiałem przyrodniczym z wykorzystaniem różnych środków ekspresji,
- ✓ sprawnie i chętnie wykonywać ćwiczenia ruchowe w terenie,
- ✓ dostrzegać swoje i innych potrzeby, możliwości i wykazywać umiejętność akceptacji, tolerancji i współdziałania z innymi.

3. Uzyskać poglądy i przekonania o:

- ✓ konieczności ochrony przyrody,
- ✓ współodpowiedzialności za stan środowiska lokalnego,
- ✓ systematycznym planowaniu działań ekologicznych na rzecz najbliższego środowiska.

VII. SPOSOBY REALIZACJI INNOWACJI

Dla prawidłowej i efektywnej realizacji innowacji, szczególnie ważne jest szerokie stosowanie metod aktywizujących przy jednoczesnym ograniczeniu do minimum metod podających. Dlatego proponuje się następujące metody:

1. Obserwacja – pozwala na poznanie rzeczy i zjawisk w ich rozwoju i działaniu.
2. Prace badawczo - rozwojowe - sprzyjają prowadzeniu hodowli w ogrodzie, kąciku przyrody. Dzieci zapoznają się z cyklem i warunkami rozwoju roślin, uczą się odpowiedzialności i współpracy w grupie.
3. Laboratoryjna - polega na stwarzaniu sztucznych warunków dla wywołania jakiegoś zjawiska po to, aby można było zbadać przyczyny jego występowania, przebieg i skutki.
4. Zajęcia terenowe - celem jest tworzenie warunków do obcowania z przyrodą, aktywnego jej poznawania, popierania inicjatywy w działaniu.
5. Inscenizacja - polega na inscenizacji pewnego zdarzenia, w którym niektóre dzieci przyjmują na siebie role osób występujących w tym zdarzeniu, a pozostałe są widzami.

6. Drama - metoda wynikająca z naturalnej skłonności człowieka do naśladowania i zabawy. Metoda ta wdraża do samodzielności i aktywności, rozwija wyobraźnię, fantazję i wrażliwość emocjonalną.
7. Pedagogika zabawy - sprzyja wyzwaniu emocjonalnej więzi z przyrodą, akceptacji, integracji w grupie.
8. Trening autogenny - celem jest skłanianie do autorefleksji, budowanie twórczego życzliwego odbioru świata.
9. Opowieści ruchowej - celem jest wycucie własnego ciała i przestrzeni oraz rozwijanie pomysłowości, ekspresji ruchowej, kształcenie płynności ruchu i poczucia rytmu.
10. Zabawa naśladowcza - sprzyja kształceniu prawidłowej postawy ciała, wyrabianiu poprawności ruchów.

Metody stosowane w pracy z dziećmi powinny rozwijać jego samodzielność w rozwiązywaniu problemów, uczyć współdziałania w grupie, rozwijać kreatywność systematyczność, wzmacniać wiarę we własne siły.

Sprawna i efektywna realizacja programu wymaga od nauczyciela także stosowania odpowiednich, urozmaiconych form pracy (tj. jednostki indywidualnej, grupowej i zbiorowej) oraz zróżnicowanych, uwzględniających różnice indywidualne między dziećmi.

Proponuje się także zastosowanie następujących ekologicznych technik pracy:

1. Ścieżka przyrodnicza - ilustrowana zdjęciami, rysunkami okazów przyrody, roślin i zwierząt. Dla najbliższego otoczenia ścieżka obejmuje teren całościowo i relacyjnie zgodnie z nowym spojrzeniem na przyrodę tj. przestrzeń, rośliny, zwierzęta, owady, człowieka i jego wytwory – tradycje, nowe kultury.
2. Ścieżka zdrowia - zabawy w terenie z wykorzystaniem zadań ruchowych.
3. Medytacje - rozmyślanie, dumanie, rozważanie wśród przyrody.
4. Gawędy - swobodne rozmowy na zaplanowane tematy ekologiczne.
5. Apele ekologiczne - krótkie zbiórki w określonym miejscu w celu poinformowania o wyjątkowym wydarzeniu związanym z ochroną przyrody i środowiska (może towarzyszyć krótki program artystyczny z zaproszonymi gośćmi).
6. Inwentaryzacja elementów przyrodniczych - spis elementów przyrody ożywionej i nieożywionej na wyznaczonym skrawku ziemi, porównywanie elementów w leksykonach przyrodniczych.

7. Muzykoterapia - forma psychoterapii „leczenie” za pomocą muzyki. Może działać uspokajająco czy pobudzająco. Ujawnia emocje werbalne, ruchowe, potrafi przenosić w inny świat.
8. Zabawy tropiące - w różnych ekosystemach z wykorzystaniem znaków, symboli.
9. Meetingi ekologiczne - są formą zebrania, dyskusowania na określony temat.
10. Eko - zabawy - uczą dzieci integracji z przyrodą, rozwijają emocjonalny stosunek do istot żyjących.
11. Biesiady, festyny, pikniki ekologiczne - uroczystości ekologiczne z poezją, muzyką oraz z udziałem gości z różnych instytucji.

Zastosowane techniki pracy z dziećmi wzbogacą dzieciom wiedzę o środowisku przyrodniczym, wytworzą emocjonalną więź z przyrodą. Przyczynią się także do wytworzenia aktywności twórczej i społecznego działania na rzecz środowiska. Aktywne formy pracy ekologicznej ukształtują pozytywny obraz własnej osoby w harmonii z przyrodą.

VIII. OPIS REALIZACJI INNOWACJI

Lp.	DZIAŁANIA	CELE	TERMIN
SZUKAJ ZYSKU W ODZYSKU			
I.	1. Cykl zajęć edukacyjnych: „Przedszkolne dni recyklingu - odpadki”.	- dziecko definiuje pojęcie „odpadki”;	wrzesień
	2. Propagowanie selektywnej zbiórki surowców wtórnych, wyrabianie umiejętności segregacji śmieci do odpowiednich pojemników oznaczonych znakami i kolorami.	- obserwuje i rozróżnia rodzaje odpadów wyrzucanych do kosza w domu i przedszkolu;	wrzesień
	3. Gra edukacyjna: „Co przedszkolak ze śmieciami powinien zrobić?”	- rozpoznaje rodzaje pojemników i uczestniczy w segregacji;	wrzesień
	4. Zorganizowanie eko – kącika „Łakomczuch” na makulaturę.	- rozróżnia i porównuje stosowane opakowania jednorazowe od opakowań wielokrotnego użytku;	wrzesień
	5. Zabawa tropiąca: „Szukamy pojemników na odpadki”.	- rozpoznaje rodzaje pojemników i uczestniczy w segregacji;	wrzesień
	6. Oglądanie filmów edukacyjnych: „Pan śmieć”, „Moja planeta marzeń (pozyskano z FGWiOŚ).	- potrafi aktywnie uczestniczyć w zajęciu i zdobywać wiadomości w zakresie zagrożeń przyrody;	wrzesień

7. Montaż poetycko – muzyczny: „Jak Skrzatki segregują śmieci”.	- potrafi aktywnie uczestniczyć w zajęciu i zdobywać wiadomości w zakresie zagrożeń przyrody;	wrzesień
8. Akcja „Sprzątania świata dzieci przedszkolnych - z udziałem dzieci ze szkoły, młodzieży i rodziców oraz lokalnych mediów.	- uczestnicy biorą aktywny udział w sprzątaniu otoczenia;	wrzesień
9. Organizacja przedszkolnej „Olimpiady kreatywności” w ogrodzie przedszkola.	- odczuwają przynależność do społeczności lokalnej i określają „potrzeby” środowiska;	wrzesień
10. Apel ekologiczny z udziałem dzieci rodziców: „Pasowanie na małego ekologa”- przedstawienie kodeksu ekologa naszego przedszkola (opracowanie zasad dbałości o przyrodę i środowisko lokalne) oraz zachęcanie do udziału w konkursie: „Szukaj zysku w odzysku”- zbieranie surowców wtórnych (makulatura, baterie, puszki po napojach).	- uczestnik akceptuje konieczność zmniejszania ilości produkowanych odpadów wtórnych;	wrzesień
11. Komponowanie znaczków z wykorzystaniem różnorodnych technik plastycznych n/t segregowania surowców wtórnych do eko – kącików.	- kreują z bezużytecznych materiałów własne plastyczno - techniczne wyobrażenia;	październik
12. Konkurs fotograficzny dla dzieci i rodziców „Ostrowiec czysty i brudny” - ekspozycja prac w holu przedszkola.	- wyszukuje miejsca estetyczne i zaniedbane;	październik
13. Cykl zajęć dla starszaków dotyczących rozpoznawania i ponownego wykorzystania surowców wtórnych (z tworzyw sztucznych).	- dziecko zna i rozróżnia symbole graficzne do oznaczania pojemników na surowce wtórne;	październik
14. Wycieczka na wysypisko śmieci.	- wskazuje pozytywne i negatywne aspekty ingerencji człowieka w środowisko naturalne;	październik
15. Zabawa dydaktyczna „Tworzywa sztuczne i co dalej?”, „Droga śmiecia”.	- zna cel i sposoby przetwarzania śmieci;	listopad
16. Historyjka obrazkowa: „Domowe pogotowie ratunkowe – sposoby radzenia z odpadami domowymi.	- poznaje wpływ tworzyw sztucznych na jakość środowiska i konieczność ich usuwania z gleby;	listopad
17. Akcja społeczna: „Zanim wyrzucisz – zgnieć”.	- dziecko rozumie konieczność zgniatania butelek plastikowych przed wrzuceniem do kosza;	cały rok
18. Całoroczny konkurs na najaktywniejszego obrońcę środowiska ogłoszony podczas zajęć otwartych dla rodziców i dzieci: - „Zbieram tworzywa sztuczne – chronię środowisko”, - „ Zbieram makulaturę –ratuję las”, - „Zbieram puszki aluminiowe – ratuję surowce naturalne”, - „Zbieram baterie – ratuję środowisko”.	- uczestnik widzi potrzebę zbierania surowców wtórnych i ich wpływ na zanieczyszczenie środowiska;	cały rok
19. „Czas recyklingu”- cykliczne apele ekologiczne z dziećmi i rodzicami, okresowe podsumowanie akcji – wręczanie eko – upominków.	- kreuje swoje pomysły i umiejętnie integruje się z dorosłymi;	grudzień, marzec, maj

20. Konkurs na eko- choinkę i eko - stroik. bożonarodzeniowy dla dzieci i rodziców i strój karnawałowy dla dziecka i rodzica na bal w przedszkolu.	- czuje satysfakcję ze swych wytworów;	grudzień, styczeń
21. Spotkanie z babcią z wykorzystaniem eko – upominków.	- poczucie radości ze spotkania i umiejętne wykorzystanie swych eko - pomysłów;	styczeń
22. Warsztaty ekologiczne dla dzieci, rodziców z udziałem pracownika z Firmy „Remondis”: „ABC o odpadach „utrwalenie wiadomości (zajęcia otwarte).	- zna sposoby zmniejszania ilości odpadów;	luty
23. „Przedszkolny recykling”- czyli jak zrobić Panią wiosnę z nieużytków?- konkurs plastyczno - techniczny dla dzieci i rodziców.	- inspiruje współuczestniczących do różnych rozwiązań;	luty
24. „Witaj wiosno”- ekologiczne powitanie wiosny w najbliższym środowisku lokalnym.	- potrafi współuczestniczyć z innymi;	marzec
25. Akcja charytatywna zbierania plastikowych nakrętek dla dziecka chorego na mukowiscydozę (dla dzieci i rodziców).	- uczestnicy potrafią nieść pomoc innym, są zmotywowani do zbierania nakrętek;	cały rok
26. Cykl zajęć z okazji Święta Ziemi.	- akceptuje potrzebę recyklingu i zna jego rolę;	cały rok
27. Drama śmieciowa: „Dlaczego Ziemia płacze?”.	- cieszy się z efektów swych działań;	kwiecień
28. Cykl zabaw badawczych w ogrodzie dla dzieci 5- 6 letnich i rodziców (zanieczyszczenie gleby) z wykorzystaniem przyrządów do pobierania próbek gleby (zestaw, sita glebowe, szpatułka) z wyk. kart pracy i foliogramów - „przyroda wokół nas”.	- uczestnicząc w akcji chroni środowiska i rozumie segregację wg. koloru i rodzaj pojemnika do plastyku;	kwiecień
29. Zabawa twórcza: „Kłopot wielki słoika i butelki”.	- rozumie wpływ zanieczyszczeń na stan środowiska;	maj
30. Burza mózgów: „Zielone zakupy” jak mądrze robić zakupy – na jakie znaki uważać? Zachęcanie do stosowania ekologicznych toreb na zakupy.	- rozumie rolę zdrowych zakupów;	maj
31. Eko moda dla dziecka, mamy i taty z okazji Święta Rodziny – wspólne zabawy w ogrodzie przedszkolnym, eko - zabawy sprawnościowe z wykorzystaniem puszek po napojach.	- rozumie rolę wesołej wspólnej zabawy, potrafi wytworzyć wesołą nastrój;	czerwiec
32. Eko – test dla dzieci i rodziców: „Czy Twój dom jest ekologiczny?”.	- zna sposoby ochrony środowiska i zdrowego życia.	czerwiec

W PRZYJAŹNI Z KROPELKĄ WODY PRZEZ CZTERY PORY ROKU

II.	WODA NASZ SKARB – JESIEŃ	
1. Wyszukiwanie na terenie przedszkola ujęć wody. Sprawdzanie stanu wodomierzy (dziennie zużycie wody w przedszkolu – dzieci starsze z nauczycielkami i personelem obsługowym). Racjonalne i oszczędne używanie wody w czasie mycia rąk i stosowania zabiegów higienicznych.	- dziecko poznaje sposoby oszczędzania wody, kształci postawy opiekuńcze;	wrzesień

	2. Zabawy z globusem i mapą. Próby nazywania środowisk wodnych: oceany, morza, rzeki, jeziora.	- dziecko poznaje i próbuje rozróżnić środowiska wodne i próbuje je odnajdywać na mapie i globusie;	październik
	3. Życie w środowisku wodnym: rośliny i zwierzęta. Założenie akwarium w sali.	- poznaje elementy „mini” środowiska wodnego;	październik
	4. Obieg wody w przyrodzie na podstawie historyjki obrazkowej: „Historia kropli wody”.	- zna obieg wody w przyrodzie;	listopad
	5. Zabawy i zajęcia z wykorzystaniem elementów kinezjologii edukacyjnej P. Dennisona z wyrabianiem nawyku picia wody.	- wyrabianie nawyku picia wody jako korzystnego nawyku dla zdrowia;	cały rok
	6. Zajęcia plastyczne inspirowane muzyką relaksacyjną – naturalne odgłosy przyrody, szum potoku, krople deszczu, ulewa, ...	- rozwijanie wrażeń estetycznych.	listopad
III.	ZABAWY Z KROPELKĄ WODY - ZIMA		
	1. Organizacja laboratorium wodnego, zabawy badawcze: co pływa, co tonie, rozpuszczalność lub mieszalność w wodzie różnych substancji.	- poznaje właściwości wody;	grudzień
	2. Ćwiczenia oddechowe z wykorzystaniem wody: bulgotanie, puszczenie baniek mydlanych, itp.	- umiejętnie obserwuje, porównuje, wnioskuje;	grudzień
	3. Różne stany skupienia wody, doświadczenia: ciecz - woda, ciało - lód, gaz - para wodna.	- poznaje stany skupienia wody,	styczeń
	4. Słuchanie bajek i legend: „O rybaku i złotej rybce”, „Mała Syrenka”, ...	- uwrażliwienie na piękno literatury;	styczeń
	5. Bezpieczne zimowe zabawy na sztucznym lodowisku - wyprawa dzieci z rodzicami i nauczycielem.	- przestrzeganie zasad bezpieczeństwa;	styczeń
	6. Historyjka obrazkowa „Pierwsza ślizgawka”.	- przestrzeganie zasad bezpieczeństwa;	luty
	7. Cykl zajęć – życie pod zamrzniętą taflą.	- poznanie życia pod lodem;	luty
	8. Wykonywanie prac plastycznych – konstrukcyjnych z wykorzystaniem różnorodnych materiałów i przyborów: - malowanie „mokre w mokrym”, - prace techniką „origami” np. rybka, - projektowanie „zielonej architektury”- fontanna w parku.	- rozwija kreatywność i wyobraźnię, poznaje nowe techniki pracy i zabawy.	marzec
IV.	TYDZIEŃ CZYSTOŚCI WÓD – WIOSNA		
	1. Opracowanie gazetki informacyjnej z udziałem rodziców i dzieci (zajęcia otwarte) nt: „Woda i jej znaczenie w gospodarce i życiu codziennym człowieka z okazji „Tygodnia czystości” (1-7.IV).	- dziecko poznaje znaczenie wody w życiu człowieka i sposoby jej oszczędzania;	kwiecień
	2. Plener malarski nad rzeką: konkurs plastyczny dla dzieci 6 – letnich i uczniów PSP nr 14 - „Zachowaj błękit wody”. Wystawa poplenerowa.	- rozwija wyobraźnię i wrażliwość estetyczną;	kwiecień

	3. Zabawy badawcze: „W jaki sposób woda się brudzi?”- poznajemy chemiczne i naturalne zanieczyszczenie wody.	- zna niektóre właściwości wody;	kwiecień
	4. W jaki sposób woda staje się czystsza? - „mała oczyszczalnia ścieków” - wykonanie prostego filtra.	- cieszy się z wykonania przez siebie samego zadania;	kwiecień
	5. Spacerzy nad pobliską rzekę: Struga Denkowska – monitoring jej stanu. Badanie biocenozy rzeki z udziałem rodziców, biologa oraz regionalisty – przewodniczącego TPZO. Sprzątanie brzegu rzeki.	- współuczestniczy w ochronie środowiska wodnego w swojej najbliższej okolicy;	kwiecień
	6. Wycieczka nad zaporę wodną – „Wióry”. Woda – jeden z żywiołów. Negatywne skutki nadmiernej ilości wody, powódzie.	- poznaje zagrożenia nadmiaru wody;	kwiecień
	7. Apel ekologiczny: „Woda – nasz skarb, dbajmy o nią” z udziałem przedszkolaków, rodziców, przedstawicieli instytucji – Wodociągi Miejskie.	- rozumie rolę wody w życiu człowieka, potrafi współdziałać w lokalnych działaniach.	kwiecień
V.	BEZPIECZNE ZABAWY W WODZIE I NAD WODĄ – LATO		
	1. Wycieczka przedszkolaków (starszaki) z udziałem rodziców na pływalnię MOSiR Rawszczyzna - spotkanie z ratownikiem.	- uspołecznianie dzieci, poznawanie sztucznego środowiska wodnego;	maj
	2. Pojazdy poruszające się po wodzie – statek, łódka, prom, wodolot i inne – rozpoznawanie, nazywanie, naśladowanie.	- dziecko poznaje rodzaje pojazdów;	maj
	3. Zabawy dramowe – związane z wodą: marynarz, nurek, ratownik, hydraulik, ...	- rozumie rolę pracowników wodnych;	maj
	4. Nauka piosenek i zabaw rytmiczno - tanecznych np.: „Budujemy łódź”, „Zuch marynarz”, ...	- rozwija wrażliwość estetyczną;	maj
	5. Zabawy nad wodą latem – przestrzeganie zasad bezpieczeństwa. Wykorzystanie ilustracji – na plaży nad morzem.	- czuje radość ze swoich wytworów;	czerwiec
	6. Zabawy badawcze w piaskownicy z wykorzystaniem wody: porównywanie ilości, mierzenie, przelewanie, wnioskowanie.	- chętnie podejmuje zabawy w ogrodzie.	czerwiec
NA STRAŻY KLIMATU			
VI.	1. Wycieczka po osiedlu Stawki – w okolice Huty Ostrowiec, ukierunkowanie uwagi dzieci na źródła i rodzaje dymu poprzez obserwację w środowisku: kolorów, gęstości dymów, kierunków .	- dziecko obserwuje i dostrzega zmiany w powietrzu w zadymionym środowisku;	kwiecień
	2. Cykl zajęć edukacyjnych „Co i dlaczego dymi? - rysowanie zaobserwowanych dymów, omówienie planszy i plakatu „Źródła dymów”.	- rozumie rolę czystości powietrza w życiu człowieka;	kwiecień
	3. Zabawy badawcze z powietrzem w ogrodzie przedszkolnym z wykorzystaniem balonów i wiatraczków wykonanych własnoręcznie.	- określa właściwości powietrza i potrafi udowodnić jego istnienie;	kwiecień

	4. Zajęcie otwarte dla dzieci i rodziców n/t: Co się dzieje, gdy ludzie palą papierosa? - wykorzystanie historyjki obrazkowej „O podróży Dinusia w pociąg”. Ogłoszenie konkursu: „Czyste powietrze wokół nas” organizowanego przez Powiatową Stację Sanepidu.	- umie właściwie zachować się w stosunku do palącego; - nie przebywa w zadymionych pomieszczeniach;	kwiecień
	5. „Jak unikać dymu papierosowego?” - wykonanie znaczka „Nie pal przy mnie”.	- zna wiedzę o złych skutkach palenia papierosów;	kwiecień
	6. „Dzień Świadomości Zagrożenia Hałasem” - poszukiwanie ciszy – organizacja w grupach zabaw dźwiękowych i relaksacyjnych.	- dzieci odróżniają i opisują pojęcie „cisza” i „hałas”, podkreślają wpływ hałasu na zachowania ludzi i zwierząt, odróżniają natężenie dźwięków;	kwiecień
	7. Udział dzieci w konkursie plastyczno – technicznym: „Hałas – nasz wróg”.	- rozwija wrażliwość estetyczną;	maj
	8. Cykl zajęć dotyczących tematyki: „Klimatyczne ABC”, „Prognoza pogody”, „Zabawy z porami roku”.	- poznaje pojęcia: klimat, pogoda, wskazuje na podstawowe przyczyny i konsekwencje zmian klimatu;	maj
	9. Udział dzieci w konkursie plastycznym: „Czyste powietrze – dobry klimat” z Ogólnopolskiej Fundacji „Arka”.	- zna terminy: energia, elektrownia.	kwiecień
	10. Cykl zajęć dotyczących tematyki „Oszczędzamy energię elektryczną”: - gdzie potrzebna jest energia, - wycieczka do Elektromarketu (poznanie rodzajów urządzeń elektrycznych i ich przydatności w życiu człowieka), - zabawy badawcze „konstruujemy latarkę”.	- umie odróżnić czynności właściwe od niewłaściwych z używaniem urządzeń;	kwiecień
	11. Projektowanie znaków ekologicznych przypominających o wyłączaniu światła – rozmieszczenie ich w pomieszczeniach przedszkolnych.	- potrafi przedstawić rozumienie treści ekologicznych w formie plastycznej;	maj
	12. Udział dzieci w między – przedszkolnym konkursie ekologicznym „O Ziemię dbamy – energię oszczędzamy”.	- zdobywa wiedzę i umiejętności z zakresu ochrony energii.	maj

ODKRYWAMY TAJEMNICE PRZYRODY OŻYWIONEJ I NIEOŻYWIONEJ

VII.	1. Inwentaryzacja obiektów przyrodniczych w ogrodzie przedszkola z wykorzystaniem przewodników i narzędzi do obserwacji (pudełka z lupami do obserwacji okazów, mikroskop) oraz walizkowego zestawu młodego naukowca (nagroda z NFOSiGOW) – założenie kart obserwacji przez dzieci starsze.	- poznaje elementy ekosystemu lądowego, rozróżnia i porównuje w przewodniku (kwiaty, zioła, krzewinki, drzewa);	wrzesień
	2. Wykonywanie zielników z roślin zebranych w ogrodzie i na pobliskiej łące.	- cieszy się ze swych wytworów;	wrzesień
	3. Budowa „małego obserwatorium” w kąciach przyrody w salach (z wykorzystaniem sprzętu laboratoryjnego).	- poznaje i nazywa sprzęt laboratoryjny;	październik
	4. Udział dzieci w urządzaniu „ogródka botanicznego” z udziałem ogrodnika do obserwacji przyrodniczych.	- umiejętnie współpracuje i czuje radość ze wspólnej pracy;	październik

5. Wycieczka do lasu – z udziałem leśnika poznawanie warstw ekosystemu leśnego, nazywanie, rozróżnianie, porównywanie drzew (rozróżnianie liści, owoców, ...).	- odczuwa relaks, potrafi integrować się z uczestnikami;	październik
6. Wycieczka do parku – odpoczynek wśród drzew, porównywanie ekosystemu lasu i parku, ...	- porównuje i rozróżnia ekosystem parku, nazywa elementy;	marzec
7. Wycieczka w Góry Świętokrzyskie z udziałem rodziców- porównywanie rezerwatu przyrody z ekosystemem lasu i parku - spotkanie z przewodnikiem Świętokrzyskiego Parku Narodowego.	- poznawanie elementów rezerwatu przyrody, poznaje i stosuje zasady zachowania w rezerwacie przyrodniczym.	marzec
8. Zabawy terenowe w ogrodzie z wykorzystaniem naturalnych przeszkód i warunków: zawody, leśne bierki, świat dźwięków, obrazy z liści, biegi sztafetowe.	- odczuwa radość i satysfakcje z pobytu w terenie;	cały rok
9. Aktywność plastyczna w ogrodzie: kalkowanie kory drzew, konstruowanie z naturalnych nieużytków, malowanie przy sztalugach i płytach, kompozycje ikebanowe.	- komponuje według swojej wyobraźni, cieszy się ze swych wytworów;	cały rok
10. Cykl zajęć: „Od nasionka drzewa do ...”.	- poznaje cykl powstawania owoców, drzew;	maj
11. Słuchanie legend, gawęd: „Tajemnice drzew - czytanie literatury z udziałem rodziców.	- rozwija poczucie estetyki i wrażliwości emocjonalnej;	maj
12. Wieczór poetycki pt: „Spotkanie z drzewami” z udziałem literatki Czesławy Dąbrowskiej – Boyda.	- rozwija poczucie estetyki i wrażliwości emocjonalnej;	maj
13. Wykorzystanie filmów edukacyjno – przyrodniczych w pracy z dziećmi w ramach tematu: „Co rośnie po deszczu”.	- poznaje wiadomości przyrodnicze;	maj
14. Konkurs plastyczny dla dzieci: „Portret silnego strażnika lasu”.	- rozwija wrażliwość plastyczną;	czerwiec
15. Quiz ekologiczny pt: „Zgadnij, jakie to drzewko”.	- utrwała wiadomości ekologiczne;	czerwiec
16. Konkurs plastyczno – techniczny z wykorzystaniem naturalnego tworzywa przyrodniczego „Moje drzewko”.	- potrafi komponować według wyobraźni;	czerwiec
17. Wystawa dla rodziców wytworów prac dzieci z wykorzystaniem naturalnego tworzywa przyrodniczego pochodzącego z drzew.	- utrwała wiadomości n/t drzew, komponuje i rozwija wyobraźnię.	czerwiec

Nasza innowacja pt; „Przedszkole z klimatem” obejmuje także obszary działań ze środowiskiem lokalnym. Wynika to z realizacji własnego programu ekologicznego i promocji wychowania ekologicznego wśród mieszkańców w celu rozwijania świadomości ekologicznej dorosłych.

Nazwa „Przedszkole z klimatem” wynika z promocji dziedzictwa kulturowego naszego regionu, wyrabiania klimatu akceptacji wartości proekologicznych współdziałania, integracji pokoleń oraz przyjaznego klimatu naszej placówki. Jest to przedszkole otwarte na wszelkie przedsięwzięcia ekologiczne. Pasja dyrektora przedszkola zmotywowała personel do współpracy w zakresie działań ze

środowiskiem lokalnym oraz udziału w szkoleniach z tego zakresu. Nasza placówka jest organizatorem szkoleń ekologicznych dla nauczycieli, miejscem spotkań partnerów ekologicznych.

Wszystkie działania wynikają z kalendarium ekologicznego oraz Wewnętrznego Doskonalenia Nauczycieli.

Zadania w obszarze – współpracy ze środowiskiem	Partnerzy	Termin realizacji
1. Wywiad środowiskowy eko-sekcji młodzieży z „Inicjatywy Młodzieżowej” i nauczycieli z wykorzystaniem ankiet n/t: „Jak wygląda segregacja surowców wtórnych w naszym mieście?”.	Inicjatywa Młodzieżowa, Ekologiczny Klub Młodzieżowy, Fundacja „Pomocna Dłoń”, Fundacja „Nasza Ziemia”	wrzesień
2. Seminarium z udziałem pracownika firmy oczyszczania miasta pt: „Wpływ recyklingu na nasze środowisko” dla dorosłej społeczności przedszkolnej, lokalnej mieszkańców środowiska oraz nauczycieli pobliskich placówek oświatowych (koordynatorzy ekologiczni), przedstawienie wyników ankiet.	Firma Remondis, Koordynatorzy, Pracownicy Osiedlowego Domu Kultury, lokalne media – telewizja i „Wiadomości Świętokrzyskie”	październik
3. Akcja sadzenia drzew w ogrodzie i na osiedlu z udziałem leśnika oraz pracowników Spółdzielni Mieszkaniowej: „Krzemionki”.	Nadleśnictwo Ostrowiec Św., Spółdzielnia Mieszkaniowa, Inicjatywa Młodzieżowa, rodzice	październik
4. Piknik ekologiczny pt: „Piknik z klimatem” - ostrowiecki festiwal recyklingu pod Honorowym Patronatem Prezydenta Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, Fundacji „Nasza Ziemia” i Klubu „Gaja”.	Urząd Miasta w Ostrowcu Św., Wydział Ochrony Środowiska i Planowania Przestrzennego, Urząd Marszałkowski, Firma Remondis, Piekarnia, PCK, Drużyna Harcerska, Nadleśnictwo, CEE	październik
5. Quiz ekologiczny dla młodzieży z Gimnazjum pt: „Ochrona ekosystemów lądowych i wodnych”.	Inicjatywa Młodzieżowa i Ekologiczny Klub, Fundacja „Pomocna Dłoń”, Młodzież z Gimnazjum, lokalne media	listopad
6. Wernisaż w Osiedlowym Domu społecznym „Malwa”. Ekologiczna choinka moich marzeń” z udziałem uczniów z pobliskiej szkoły, Domu Kultury.	Fundacja „Arka”, Spółdzielnia Mieszkaniowa	grudzień
7. Udział nauczycieli w warsztatach ekologicznych pt: „Odnawialne źródła energii” w Krakowie – Uniwersytet Jagielloński – Wydział Nauk o Ziemi.	Fundacja Wspierania Inicjatyw Ekologicznych	styczeń
8. Zorganizowanie ścieżki edukacyjnej w środowisku leśnym z udziałem leśnika, nauczycieli, rodziców.	Nadleśnictwo, Fundacja „Pomocna Dłoń”	luty
9. Heepening po osiedlu: „Ekologiczne powitanie wiosny”.	Inicjatywa Młodzieżowa, media lokalne, rodzice, uczniowie	marzec
10. Ścieżka przyrodnicza – Odkrywamy Pomniki przyrody w naszym regionie, wycieczka objazdowa z udziałem regionalisty z PTTK.	Inicjatywa Młodzieżowa, rodzice, nauczyciele, przewodnik, redaktor z „Wiadomości Świętokrzyskich”	kwiecień
11. Wędrówka krajoznawcza po Świętokrzyskim Parku Narodowym z jego przedstawicielem - szlakami turystycznymi.	Koordynatorzy ekologiczni (nauczyciele z placówek, młodzież)	kwiecień

12. Edukacja ekologiczna w ogrodzie botanicznym w Krakowie: „Zagrożenia drzew i roślin”.	Członkowie Fundacji „Pomocna Dłoń”	maj
13. W ramach obchodów Dni Ziemi spotkanie z Prezes Fundacji „Nasza Ziemia” i Przedstawicielem Klubu „Gaja” w Warszawie na Polach Mokotowskich.	Koordynatorzy ekologiczni, pracownicy Ochrony Środowiska	maj
14. Spotkanie ekologiczne w Ptasiej Dolinie - z udziałem lokalnego regionalisty: „Zagrożenie równowagi w ekosystemach”, odkrywanie i poznawanie ciekawych zakątków naszego regionu.	Przewodnik, członkowie Fundacji „Pomocna Dłoń”, nauczyciele pobliskiej szkoły	czerwiec
15. Piknik ekologiczno – profilaktyczny: „Żyj zdrowo i kolorowo” pod patronatem Prezydenta Miasta i Urzędu Marszałkowskiego.	Powiatowa Stacja Sanitarno - Epidemiologiczna, Prezydent Miasta, Apteka „Zdrowie”, Fitness, Gminna Komisja Zapobiegania Problemów	czerwiec

IX. WARUNKI REALIZACJI INNOWACJI

Na powodzenie realizacji programu wpływ mają:

- ✓ zaakceptowania przez wszystkich beneficjentów celów i zadań innowacji,
- ✓ dojrzałość poznawcza, emocjonalna i fizyczna dzieci,
- ✓ poziom kompetencji zawodowych nauczycieli realizujących program,
- ✓ baza lokalowa i dydaktyczna, wyposażenie w środki i urządzenia ekologiczne,
- ✓ demokratyczny styl kierowania placówką ,atmosfera twórczej pracy,
- ✓ poprawne stosunki międzyludzkie,
- ✓ życzliwość rodziców, wzajemne wspieranie ma wpływ na powodzenie działań,
- ✓ określona wysokość nakładów finansowych.

Podstawą efektywnej realizacji jest emocjonalne zaangażowanie nauczycieli i dzieci w tym procesie.

X. EWALUACJA DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ

Aby się przekonać, czy zaproponowana innowacja ma pożądany wpływ na dzieci i społeczność lokalną, konieczne będzie przeprowadzenie ewaluacji.

Ralph Taylor ujmuje ewaluację jako proces zmierzający do stwierdzenia w jakim stopniu zamierzone cele edukacyjne są osiągnięte.

Badania te dotyczyć będą przede wszystkim:

1. Osiągnięć dzieci w zakresie wiedzy, umiejętności i postaw.
2. Zmian w stosowaniu metod i technik aktywności przez nauczycielki pracujące w oparciu o innowację.

3. Postrzeganiu koncepcji innowacji przez społeczność przedszkolną i lokalną.
4. Wpływu działalności innowacyjnej na stan środowiska naturalnego (oszczędności zasobów przyrody).
5. Efektów w zakresie segregacji surowców wtórnych wykazanych na Eko - kalkulatorze pt: „Monitoring oddziaływania na środowisko” (ilość zebranej makulatury, baterii, puszek po napojach).
6. Organizacji otwartych imprez ekologicznych (pikniki, happeningi, apele, festiwale), a wskaźnikiem będzie ilość osób uczestniczących w imprezach lokalnych.

Jako narzędzia ewaluacji proponuje się:

- sprawdzian obrazkowy dla dzieci,
- ankietę dla rodziców „Czy Twój dom jest ekologiczny?”,
- ankietę dla nauczycieli,
- eko-kalkulator do Certyfikatu w ramach Programu „Szkoły dla Ekorozwoju”,
- wywiady środowiskowe dla mieszkańców środowiska lokalnego w zakresie oszczędzania zasobów przyrody w naszym środowisku lokalnym,
- konkursy ekologiczne, fotograficzne,
- informacja zwrotna podczas zebrań i spotkań z rodzicami,
- hospitacja diagnozująca, zajęcia koleżeńskie.

Ewaluacja ma za zadanie dostarczyć informacji potrzebnych do modyfikacji działań innowacyjnych oraz ocenić jej wartość i efektywność działań ekologicznych w naszym przedszkolu.

XI. ŚRODKI DYDAKTYCZNE

Do realizacji innowacji ekologicznej zaleca się okazy naturalne i środki zastępcze. Okazy naturalne są żywe lub martwe, zaś środki zastępcze to środki wizualne, audiowizualne, przyrządy i urządzenia, szkło laboratoryjne, plansze, schematy, ilustracje. Najcenniejsze są okazy żywe. Proponuje się okazy żywe roślin i zwierząt w środowisku naturalnym (owady, ptaki, ssaki). Podczas wycieczek będziemy wykonywać różnorodne zbiory przyrody i gromadzić w sali w „kąciku przyrody”. W naszej placówce mamy dużo okazów kwiatów doniczkowych, plansze, ilustracje. Posiadamy już zestawy ekologiczne do badania wody i gleby. W naszej placówce jest duży księgozbiór o tematyce przyrodniczej, zestaw filmów video, przeźroczy, czasopism „Ekologia dzisiaj”, „Eko-partner”, „Eko i Ty”, „Aura”, atlasy zwierząt i roślin. Do laboratorium w kącicach przyrody przydatne są przyrządy: termometr, szkło laboratoryjne, pojemniki różnej wielkości, waga,

zakraplacze, bibuła filtracyjna, glina, piasek, pożywki roślin, nasiona różnych gatunków roślin. Jako środki dydaktyczne posłużą nam kążki pni różnych gatunków drzew, kora, zielniki (z liści, kwiatów, itp.), zabawy i gry przyrodnicze.

Ponadto w naszym przedszkolu istnieje biblioteka z materiałami do zastosowania podczas pikników. Pozyskujemy je z wyjazdów do Warszawy na Święto Ziemi oraz na Krakowski Festiwal Recyklingu. Materiały te służą także do wzbogacania kącików dla Rodziców w celu edukowania w zakresie działań ekologicznych i rozwijania świadomości ekologicznej społeczności lokalnej.

XII. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

- pomoc ze strony Rady Rodziców,
- pozyskiwanie środków z Fundacji „Nasza Ziemia” w ramach konkursów „małe granty”,
- pomoc ze strony Funduszu Gospodarki Wodnej i Ochrony Środowiska.

XIII. PLANOWANE REZULTATY REALIZACJI INNOWACJI

W wyniku działalności innowacyjnej pt: „Przedszkole z klimatem” powinniśmy zrealizować założone cele operacyjne, czyli dziecko powinno:

1. Zdobyć podstawowe wiadomości w zakresie ochrony przyrody:

- poznać podstawowe elementy przyrody ożywionej i nieożywionej,
- etykietować rośliny i zwierzęta,
- rozpoznawać gatunki chronione.

2. Ukształtować pozytywny stosunek do przyrody:

- rozpoznawać przyczynę zagrożenia środowiska, atmosfery, gleby,
- poznawać niektóre zjawiska przyrodnicze.

3. Zdobyć umiejętności wykonywania prostych i bardziej złożonych doświadczeń z glebą, powietrzem, umiejętność wyciągania wniosków na podstawie prowadzonych prostych badań:

- poznawać i określać stan najbliższego środowiska lokalnego,
- określać najbliższe przestrzenie przyrodnicze,
- projektować i komponować znaki ekologiczne,
- twórczo posługiwać się materiałem przyrodniczym.

4. Ukształtować aktywną postawę wobec najbliższego środowiska.

5. Znać motywy ochrony przyrody i być świadome swych działań zmierzających do życia w harmonii.

6. Promocja działań ekologicznych w środowisku lokalnym , zacieśnienie współpracy z partnerami.

Duży wpływ na osiągnięcie rezultatów przedsięwzięcia innowacyjnego będzie miała dwudziestoletnia realizacja własnego programu ekologicznego z naszymi dziećmi i rodzicami oraz ukształtowana już pewna świadomość ekologiczna. Realizacja innowacji wpłynie na utrwalenie wizerunku przedszkola ekologicznego i rozwijanie tożsamości lokalnej regionu.

XIV. ZESTAW LITERATURY DO REALIZACJI INNOWACJI

1. S. Elbanowska „Przyroda nieożywiona w wychowaniu przedszkolnym”, PWN, Warszawa 1983r.
2. M. J. Frątczakowie „Ogród przedszkolny”, „Ochrona i kształtowanie środowiska w edukacji dzieci przedszkolnych”, Bydgoszcz 1993r.
3. M. J. Frątczakowie „Kącik przedszkolny w wychowaniu przedszkolnym”, WSiP, Warszawa 1997r.
4. T. Gałczyńska „Ten piękny tajemniczy świat”, Centrum Informacji o Środowisku UNEP, Warszawa 1997r.
5. J. Gutowska „Scenariusze przedstawień teatralnych”, CODN, Warszawa 1997r.
6. E. Janik „Przyroda przeżywana i obserwowana z dziećmi przedszkolnymi”, WSiP, Warszawa 1999r.
7. W. Karolak „Sztuka jako zabawa, zabawa jako sztuka”, CODN, Warszawa 1997r.
8. G. Kutylowska „Ekologia w przedszkolu”, Didasko, Warszawa 1996r.
9. F. Kwiatek „Kształtowanie prawidłowego myślenia na zajęciach przyrodniczych w przedszkolu”
10. J. Oksińska „Edukacja środowiskowa w przedszkolu”, WOM, Kielce 1996r.
11. B. Piotrowska „Muzykoterapia”, Wydawnictwo Nauczycielskie, 1998r.
12. D. Soida „Bądź Mistrzem – Przyjacielem czyli edukacja ekologiczna na wesoło”, Ośrodek Edukacji Ekologicznej, Kraków 1993r.
13. Studzińska „Dzieci przedszkolne poznają przyrodę ożywioną”, WSiP, Warszawa 1989r.
14. B. Way „Drama w wychowaniu dzieci”, WSiP, Warszawa 1990r.
15. Leksykony przyrodnicze: Świat przyrody, Tajemnice przyrody, Świat wokół nas, 1001 doświadczeń przyrodniczych, Co i jak, Jak odkryć otaczający świat?, Fascynujący świat dookoła, Oficyna Wydawnicza.
16. Atlasy przyrodnicze: Nasz ogród, Góry, Ekosystemy lądowe i wodne, Polskie Parki Narodowe.
17. Encyklopedie: Odkrycia młodych i wiele innych.
18. Czasopisma ekologiczne: Eko i My, Głos Lasu, Aura, Współodczuwanie,

19. Raporty ekologiczne w zakresie realizacji programów i projektów „Zaadoptuj rzekę”, „Moje silne drzewko”, „Szukaj zysku w odzysku” i wiele innych.
20. Pod red. Jacka Piekarskiego i Bogusława Śliwierskiego „Edukacja alternatywna, nowe teorie, modele badań i reformy”, „Impuls”, Kraków 2000r.
21. E. Petlak „Rola nauczyciela we współczesnej szkole”, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2008r.
22. D. Rusakowska „Nauczyciel i innowacje pedagogiczne”, Warszawa 1986r.
23. B. Przyborowska „Struktury innowacyjne w edukacji, teoria, praktyka, rozwój”, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2003r.
24. Peter „Innowacja i przedsiębiorczość – praktyka i zasady”, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1992r.
25. A. Góralski „Być nowatorem. Poradnik twórczego myślenia”, PWN, Warszawa 1990r.
26. R. Schulz „Kształcenie dla innowacji pedagogicznych”, Toruń 1992r.
27. Artykuły z czasopism: „Bariery rozpoznawania innowacji pedagogicznych – Ewa Arciszewska, Nowa Szkoła, 2008r. nr 10, s.8 -18.
28. Innowacje za i przeciw – Marzanna Magda, Wychowanie na co dzień 6/97 s.9 -10.
29. Wspieranie innowacyjności w oświacie – Jan A. Fazłagić, Dyrektor Szkoły, 2009r. nr 5, s.15 – 17.

Wymienione pozycje książkowe, są tylko przykładowymi propozycjami do realizacji programu ekologicznego. Bogaty zestaw nowości pojawiający się na rynku księgarskim będzie stanowić uzupełnienie.